

Da Statsministeriet planlagde Frederik 9.s død

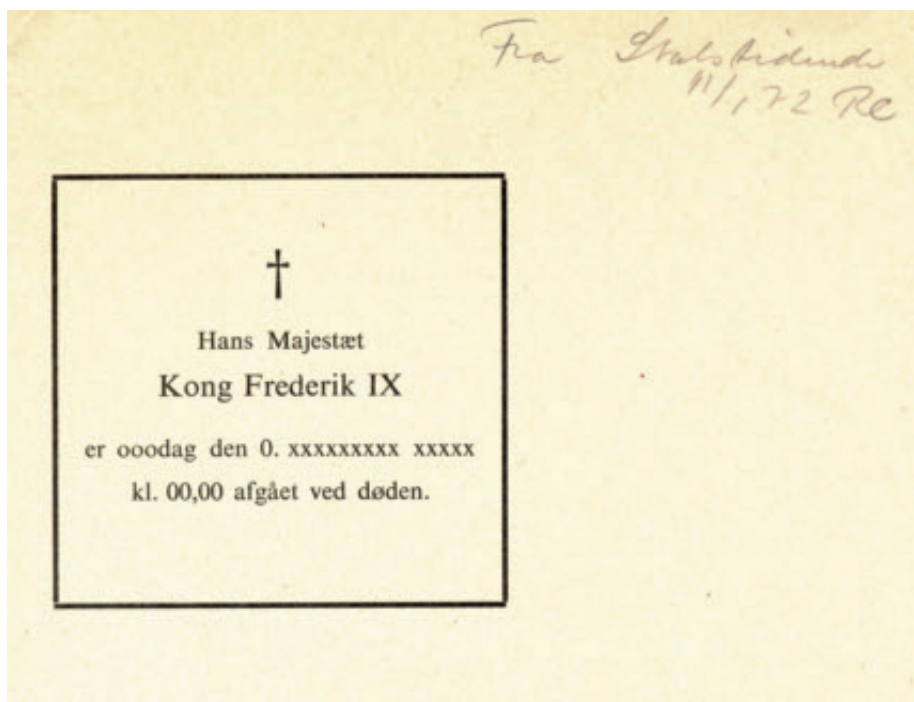
En kold vinterdag i januar 1972 ud-råbte statsminister Jens Krag den nye monark fra balkonen på Christiansborg Slot. Forud var gået 11 intensive dage med planlægning af alle de ting, der skulle ske i forbindelse med et tronskifte. *Foto Erik Petersen; Polfoto.*

Titlen på denne artikel er en smule misvisende, for selvfølgelig var det ikke Statsministeriet, der stod bag Frederik 9.s død i 1972. Men da kongen blev syg, gik Statsministeriets embedsmænd i gang med at planlægge, hvad der skulle ske i forbindelse med kongens død og den forestående tronbestigelse.

CHRISTIAN LARSEN

Tronbestigelsesløb allerede klar

Fredag 31. december 1971 holdt Frederik 9. den traditionelle nytårstale, som det havde været sædvane for landets statsoverhoved siden 1941. Kongen virkede træt og gammel. Og kort efter nytårstalen blev kongen sløj. Han havde fået influenza og begyndende lungebetændelse. Derfor måtte han aflyse sin deltagelse i nytårskuren, som blev overladt til dronning Ingrid. Kongen virkede bedre, men han fik 3. januar et hjertetilfælde og blev hasteindlagt på Kommunehospitalet. Samme dag gik embedsmændene i Statsministeriet i gang med at planlægge tronskiftet.

Tre dage før kongens død lå et udkast til kongens dødsannonce klar. På udkastet skrev kontorchef Ruth Christensen "Fra Statstidende 11/1 72 RC". Rigsarkivet, Statsministeriet, Journalsager 1971-1983, journalsag 10-20-05.

Embedsmændene hentede bl.a. en tronbestigelseskøreplan frem fra arkiverne. Køreplanen var lavet i juni 1966, hvor de havde beskrevet, hvordan et tronskifte skulle foregå, hvilke dokumenter der skulle udfærdiges, og hvad den nye monarks titel skulle være. Vi ved ikke, hvorfor der blev lavet en køreplan i juni 1966. Frederik 9. var ikke alvorlig syg i sommeren 1966, og der var ingen udsigt til et tronskifte.

I køreplanen kan vi læse om de forhandlinger, der havde fundet sted mellem Statsministeriet og Kabinetssekretariatet. Kabinetssekretariatet er en del af hoffet og hjælper monarken i varetagelsen af funktionen som statsoverhoved. Kabinetssekretæren fortalte, at den kommende monarks titel skulle være "Margrethe den Anden, af Guds Nåde Danmarks Dronning". Det betød, at titlerne "de Venders og Gothers" og "hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg" udgik. Den første titel havde været uden reel indhold i flere århundreder. Og i hertugdømmerne var der ikke kvindelig arvefølge. Desuden havde Danmark afstået hertugdømmerne i 1863, så derfor forsvandt også disse titler.

Danmarks Radio forberedte også kongens død

Ligesom embedsmændene i Statsministeriet gik i gang med forberedelserne, begyndte journalisterne på tv-avisen at gøre sig klar, hvis kongen døde. Den 3. januar skrev tv-programdirektøren til generaldirektør Hans Sølvhøj om de tiltag, man havde lavet i forbindelse med kongens sygdom og hasteindlæggelse. Tv-avisen ville bringe en ekstraudsendelse kl. 17.15, og man havde sørget for, at der eventuelt kunne laves optagelser fra f.eks. slotspladsen. Endelig havde redaktionen gennemgået aftenprogrammet, som kunne gennemføres som planlagt trods kongens sygdom.

Også på Amalienborg var man forberedt på, at kongen kunne dø. Tronfølgeren, prinsesse Margrethe lavede selv et udkast til navnetræk, som blev sendt til Indenrigsministeriet, som varetog sager vedr. officielle våbner og segl. Indenrigsministeriet sendte derefter en kopi af skrivelsen og tronfølgerens udkast til Statsministeriet. *Rigsarkivet: Statsministeriet, Journalsager 1971-1982, pakke nr. 48, journalnummer 10-20-05: Tronskifte I og II.*

Hvis kongen døde, ville alle radio- og tv-udsendelser blive afbrudt, og der kom ekstraudsendelser. Værten på tv-avisen ville oplæse dødsmeddelelsen, hvorefter statsministerens mindeord skulle bringes. En nekrolog ville blive bragt, efterfulgt af Haydns *De syv ord på korset*. En arbejdsgruppe på tv-avisen udarbejdede en procedure 4. januar, som var ”strengt fortrolig” og ikke måtte videregives til andre. Det ville nemlig være ”ufikst, om man i aviserne kunne læse om disse forberedelser og deres indhold”. Befolkningen ville måske undre sig over, at Københavns biskop Erik Jensens mindeord allerede lå klar på et tv-bånd.

Også landets andre medier gik i gang med at forberede artiklerne om kongens død og om det forestående tronskifte.

Mindeord over kongen 11 dage før kongens død

Der var mange ting, som skulle forberedes, i det tilfælde kongen døde. Tronfølgeren blev indsat som rigsforstander 3. januar. Samme dag udarbejdede en embedsmand i Statsministeriet det første udkast til statsminister J.O. Krag's mindeord over Frederik 9. ”i tilfælde af kongens død”, som embedsmanden skrev i overskriften.

Krag skulle udtale, at ”meddelelsen om Kong Frederik den Niendes død må gøre et stærkt indtryk overalt i det danske rige”, og at det danske folk skyldte både kongen og dronningen tak for ”25 års trofast og altid pligtopfyldende tjeneste”. Kongen havde røgtet sit embede på bedste vis. Krag bød derefter den nye monark velkommen med de bedste ønsker for hendes fremtidige gerning.

Statsministeriet lavede et udkast til den proklamation, som statsminister J.O. Krag skulle give på balkonen på Christiansborg Slot, når prinsesse Margrethes tronbestigelse skulle kundgøres officielt.

Også på Amalienborg var man forberedt på, at kongen kunne dø. Prinsesse Margrethe udarbejdede selv et udkast til sit navnetræk om dronning. Det var et stort M, hvor der i venstre side var indflettet et ”R” (regina, dvs. dronning) og i højre side et ”2”. Kabinetssekretariatet bad om, at der blev lavet et forslag til navnetræk på grundlag af tronfølgerens udkast, som hun kunne tage stilling til.

Efter nogle dage, hvor Frederik 9.s helbredstilstand havde været tilfredsstillende, indtrådte der en forværring 11. januar. Kongen var meget træt og døsende. Prinsesse Margrethe og prins Henrik aflyste en planlagt rejse til Australien og New Zealand, og hele kongefamilien var samlet på Kommunehospitalet. Samme dag bestilte Statsministeriet 1. udkast til kongens dødsannonce, der skulle i det officielle regeringsblad *Statstidende*. Nu manglede der kun den præcise dødsdato, som hurtigt kunne sættes ind.

Da man nåede frem til 13. januar, var alle klar over, at kongens død var nært forestående, og der blev lavet en orientering til ministrene om fremgangsmåden ved tronskiftet. Statsministeriet regnede med, at tronskiftet måtte ”påregnes at finde sted snarest muligt”, og derfor skulle ministrene kunne komme til stede med kort varsel, også lørdage og søndage. Statsministeriets pressemeddelelse lå klar, og Krag havde hos Danmarks Radio fået optaget en kort tale, som skulle udsendes, når det blev aktuelt.

Statsrådsmøde 15. januar 1972, dronningens første officielle møde med sin regering. Til venstre for dronningen (med ryggen til fotografen) ses statsminister Jens Otto Krag og til højre for dronningen udenrigsminister K.B. Andersen. Foto Per Pedersen; Polfoto.K

Træk fra enevælden

Den 14. januar kl. 19.50 døde Frederik 9. Hofmarskallatet udsendte det officielle budskab, og derefter forløb det efter Statsministeriets køreplan – og tv-avisens. Tv-avisen bragte en ekstraudsendelse kl. 20.33, hvor dødsmeddelelsen blev læst op, og der blev bragt endnu en ekstraudsendelse senere på aftenen.

Dagen efter blev der holdt et uformelt møde mellem den nye monark og regeringen, hvor man drøftede de kommende dages begivenheder. Og om eftermiddagen skete dronningens officielle tronbestigelse. Først var der møde i Statsrådet kl. 14, hvor dronningen formelt set mødtes første gang med sin regering. Statsminister J.O. Krag udtalte mindeord over kongen, som havde varetaget opgaven ”trofast og pligtopfyldende”, og Krag lykønskede dronningen med tronbestigelsen. Derefter stillede Krag regeringens ministerposter til dronningens fulde rådighed, så det stod hende frit for at vælge en ny regering. Dronningen bad ikke overraskende regeringen om at fortsætte.

Tronskiftet medførte en hel masse papirarbejde. Først skulle der udstedes en proklamation om tronbestigelsen, et såkaldt åbent brev. Krag fremlagde en indstilling, eller som det hedder i enevældens kancellisprog: ”statsministeren nedlagde i allerunderdanighed en forestilling”. En forestilling er et gammelt udtryk for et forslag, som man lagde ned foran kongen, og vi vil derfor ofte i gamle tekster kunne læse følgende: ”På en derom af ministeren nedlagt aller-

På statsrådsmødet underskrev dronningen det officielle dokument, der proklamerede hendes tronbestigelse over for det danske folk. Rigsarkivet, Statsministeriet, Journalsager 1971-1983, journalsag 10-20-05.

underdanigst forestilling har det under d.d. allernådigst behaget Hans Majestæt Kongen at resolve, at...”.

Krag indstillede, at det måtte behage dronningen at godkende det åbne brev og at forsyne brevet med sin ”allerhøjeste underskrift”. Det gjorde dronningen ved at skrive ”Indstillingen bifaldes. Margrethe R.” I budskabet bekendtgjorde dronningen, at hendes fader var død, og at hun derfor havde besteget tronen. Hun ville inden for Danmarks Riges forfatning og love virke for retfærd, fremgang og velfærd for det danske folk. Og hun håbede, at den tillid og hengivenhed, som danskerne havde vist over for Frederik 9., ”må blive overført på Os og give Os styrke i varetagelsen af den gerning, Vi nu indleder”.

Dernæst godkendte dronningen det kongelige budskab til Folketinget og til forsvaret samt det officielle navnetræk, som dronningen selv havde lavet det første udkast til.

Alle offentlige forlystelser blev aflyst

Under enevælden 1660-1848 og de to første konger efter grundlovens indførelse skulle kongelige bevillinger og statsembedsmænds ansættelsesbreve, der var udstedt af den afdøde konge, indsendes til bekræftelse hos den nye regent. Man opfattede sig selv som stående i et personligt forhold til den monark, der havde udstedt brevene og bevillingerne; dette skulle den nye konge bekræfte, så man kom til at stå i per-

sonligt forhold til ham. I 1906 gik man ved Frederik 8.s tronbestigelse over til at udstede en bekendtgørelse, hvor den nye monark bekræftede alle udstedte bevillinger på en gang. Det var også tilfældet ved tronbestigelsen i 1972.

Justitsministeren fik dronningens tilladelse til, at ingen offentlige forlystelser måtte finde sted på tronbestigelsesdagen og på kongens begravelsesdag. Teater- og biografforestillinger skulle aflyses, der måtte ikke holdes koncerter, fodboldkampe eller motorløb. Og det var forbudt med ”underholdning på offentlige beværtningssteder, herunder spil på spilleautomater og offentlig dans”, når den nye monark skulle udråbes, eller når den gamle monark skulle i jorden.

Kirkeministeren havde indstillet, at der skulle ringes med kirkeklokkerne i hele landet i anledning af kongens død. Og endelig var der det med kirkebønnen. Kirkegængerne havde siden 1947 bedt for Frederik 9. og dronning Ingrid, men nu bestemte dronningen på ”kirkeministerens derom nedlagte forestilling”, at der skulle bedes for dronningen, prinsgemalen, dronning Ingrid, arveprins Knud og arveprinsesse Caroline-Mathilde samt hele det kongelige hus.

Kongen er død – leve dronningen

Indtil 1660 skulle kongen vælges af rigsrådet, som også kronede ham for at vise, hvem der bestemte, men det blev afskaffet med enevældens indførelse. Kongen skulle ikke krones af nogen af sine undersåtter, og han var konge i det samme øjeblik, hans fader døde: ”Kongen er død – leve kongen”. Til gengæld blev kongen salvet ved en ceremoni på Frederiksborg Slot for at markere, at han fik sin magt direkte fra Gud. Efter grundlovens indførelse i 1849 har man hverken kronet eller salvet monarkerne i Danmark. Tronbestigelsen markeres ved statsministerens proklamation fra balkonen på Christiansborg Slot.

Efter statsrådsmødet udråbte Krag det nye statsoverhoved fra balkonen på Christiansborg Slot kl. 15. Han holdt en kort tale, der havde ligget klar siden 10. januar 1972.

4 STATSTIDENDE 16. januar 1972

Hofsorg

I anledning af at Hans Majestæt Kong FREDERIK IX er afgået ved døden, anlægges lørdag den 15. januar 1972 hofsorg i 2 måneder indtil søndag den 14. marts inklusive.

Bekendtgørelse om det kongelige navnetræk

På statsministerens derom nedlagte forestilling har Hendes Majestæt Dronningen den 15. januar 1972 befuldmægtiget, at det kongelige navnetræk, bestående af de under den danske kongekrone anbragte sammensyngede initialer M og R i forbindelse med 2. udførelse i overensstemmelse med nedenstående afbildning:

Det tilføjes, at søgter, i hvilke henrykt til det materiale, hvori navnetrækket agtes gengivet, måtte nødvendigvis en i enkelt- eller afvisende fremsstilling, skal forelægges for indenrigsministeriet.

Statsministeriet, den 15. januar 1972.
J. O. Krag
/ Rask Christensen

Bekendtgørelse om offentlige forlystelsers ophør i anledning af Kong Frederik den Niendes død

Det har beehaget Hendes Majestæt Dronningen at bestemme, at i anledning af Kong Frederik den Niendes død må ingen offentlige forlystelser finde sted den 15. januar 1972 samt på bisættelsesdagen.

Justitsministeriet, den 15. januar 1972.
K. Axel Nielsen
/ O. Perch Nielsen

Cirkulære til biskopperne angående ringning med kirkeklokkerne i anledning af Hans Majestæt Kong Frederik den Niendes død

På ministeriets derom nedlagte forestilling har den 15. januar 1972 beehaget Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden at bestemme, at der i anledning af Hans Majestæt Kong Frederik den Niendes død overalt i Danmark skal ringes med alle kirkeklokker på følgende måde:

Størst efter dødsfaldet foretages der to ringninger, hver på 1 time. Den ene af ringningerne foretages i forbindelse med den sædvanlige aftensringning, mens den anden ringning foretages den morgenen eller kl. 12-13.

I forbindelse med bisættelsen ringes der – ligeledes i hele landet – 1/2 time før højtidelighedens begyndelse og 1/2 time efter at højtideligheden er afsluttet.

Herudover ringes der i hovedstaden uafbrudt under vortages fra Christiansborg slottets kirke til hovedbanegården.

Kirkeministeriet, den 15. januar 1972.
Dorte Bredensø
/ A. Truelven

Cirkulære til biskopperne angående kirkebønnen for Dronningen og det kongelige hus

På ministeriets derom nedlagte forestilling har den 15. januar 1972 beehaget Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden at bestemme, at den anordnede kirkebøn for Kongen og det kongelige hus i anledning af det stedfødte tronskifte ændres således, at der, efter at være bedt for Dronning Margrethe den Anden og Prins Henrik, skal bedes for Dronning Ingrid, Arveprins Knud, Arveprinsesse Caroline-Mathilde og hele det kongelige hus.

Kirkeministeriet, den 15. januar 1972.
Dorte Bredensø
/ A. Truelven

Kundtgørelse for forsvaret

Hendes Majestæt Dronningen har under 15. januar 1972 pålagt Forsvarsministeren at videregive følgende budskab til forsvarets personel:

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, sender Vor hilsen til alt personel i forsvaret, idet Vi er forvisset om, at den loyale og tilid, som hidtil kryptede forsvaret til Vor kære afliede fader, også under Vor regering vil kunne bevares.

Vi pålægger Vor Forsvarsminister at videregive denne hilsen til forsvarets personel.

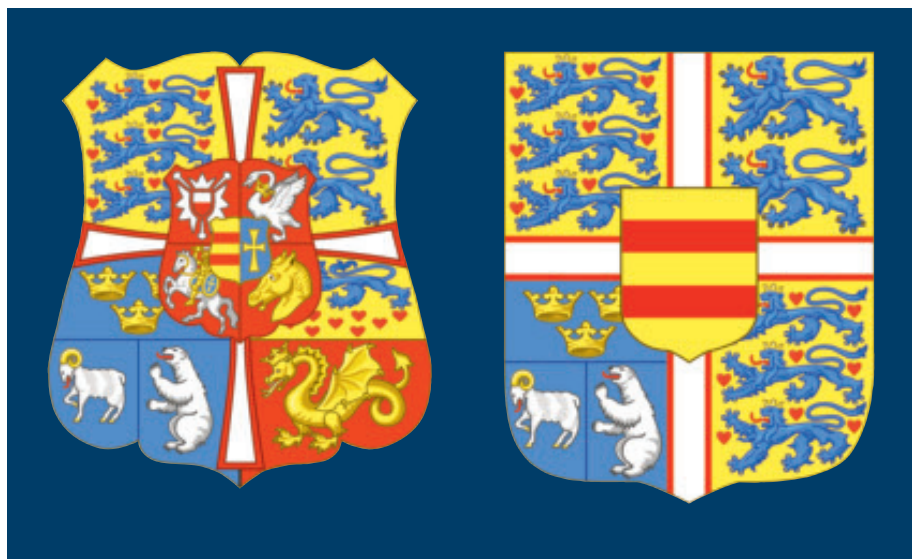
Forsvarsministeriet skal anmode om, at budskabet oplæses for alt personel i forsvaret.

Forsvarsministeriet, den 15. januar 1972.
Kjeld Olsen

Udgivet af JUSTITSMINISTERIET. Redaktør: HENNING ARLUND (ansvarlig efter presseloven)
København, Børsens Løst Brevrykkest A/S

Tronskiftet blev offentliggjort i *Statstidende*. Her ses Dronningens navnetræk, og der blev udstedt bekendtgørelser om alle offentlige forlystelsers ophør, om klokkeringning i anledning af Frederik 9.s død og om ændringer i kirkebønnen for det kongelige hus. Endelig blev der udstedt et kongeligt budskab til forsvaret. *Rigsarkivet: Statsministeriet, Journalsager 1971-1982, pakke nr. 48, journalnummer 10-20-05: Tronskifte I og II.*

Kongevåbnet før og efter tronskiftet. Tronskiftet afstedkom en del ændringer, herunder også i det store kongevåben. Med ændringen af monarkens titel udgik også de dele af kongevåbenet, som repræsenterede områder, der ikke længere hørte til Danmark: De venders blå løve, de goters gyldne lindorm, Holstens nældeblad, Stormarns svane, Ditmarskens hvide ridder, Lauenborgs gyldne hestehoved og Delmenhorsts gyldne kors. *Grafik af Sodacan, Wikimedia Commons.*

Krag udtalte mindeord over Frederik 9. og hilste så den nye dronning velkommen. Derpå udråbte han tre gange: ”Kong Frederik den Niende er død, længe leve Hendes Majestæt Dronningen Margrethe den Anden” og et nifoldigt leve. Dronningen holdt så sin tale, der blev indledt med ordene: ”Min elskede far, vor konge, er død, og en stor sorg har ramt os alle. Men størst er sorgen for min mor...”.

Efter proklamationen var der møde i Folketinget, hvor statsministeren oplæste det kongelige budskab, og Folketingets formand Karl Skytte holdt mindetale.

Ministrene skulle fremover kun være ærbødige

I det kongelige våben blev der senere på året foretaget en række ændringer, ligesom det var sket med dronningens titler. Det store rigsvåben eller kongevåbnet var sidst ændret i 1948, hvor Islands falk udgik af våbnet, da landet var blevet en selvstændig nation. I 1972 var turen kommet til de sidste ikke-danske områder i kongevåbnet: venders lindorm, goternes blå løve, Holstens nældeblad, Stormarns svane, Delmenhorsts gyldne kors, Ditmarskens ridder og Lauenborgs gyldne hestehoved blev alle fjernet.

Ikke alene blev der ændret i monarkens titler og våbenskjold. Også den måde, som regeringen skulle tiltale monarken på, blev ændret. Helt frem til 1972 skulle regeringens medlemmer underskrive sig med ”Allerunderdanigst”. Det ændrede dronningen til ”I ærbødighed”.

Christian Larsen er arkivar og seniorforsker i Rigsarkivet

Udvalgte dokumenter vedr. tronbestigelsen kan ses på Statens Arkivers side på billeddelingstjenesten Flickr: www.flickr.com/photos/statensarkiver.

Kilder

Rigsarkivet, Statsministeriet, Journalsager 1971-1982, journalnummer 10-20-05.

Rigsarkivet, Danmarks Radio, TV-Avisen, Manuskripter 1965-1979, pakke 149.

Rigsarkivet, Danmarks Radio, TV-Avisen, Sager henlagt efter emne 1969-1981, pakke 35.

Spørgsmål:

Jeg har for nyligt læst lidt om de danske middelalderkonger, og der er både nogle gode og nogle dårlige konger. En af dem, der bestemt ikke får særligt mange rosende ord med på vejen, er Erik Menved, der jo får skylden for at pantsætte næsten hele Danmark og at bruge rigets penge på luksus og riddersport. Men var han virkelig så dårlig en konge? Han sad jo trods alt på tronen i 23 år uden at blive afsat.

Med venlig hilsen
Niels Larsen
Græse

Svar:

Hvorvidt en konge var god eller dårlig, afhænger i høj grad af øjnene, der ser. Erik Menved er ganske rigtigt ikke den mest velansete danske konge, især pga. hans dyre krige i Tyskland og devalueringen af den danske møntfod. Selvom begge dele er sandt, så er vurderingen af Menveds økonomiske politik og ekspansionsforsøg i Nordtyskland som oftest målt efter nutidens standarder og set ud fra slutresultatet af den førte politik. Det betyder dog ikke, at det var dårlig politik i samtiden. Årsagsforklaringerne til det dårlige image skal bl.a. findes i den danske selvforståelse efter 1864, hvor ekspansionspolitik i Nordtyskland fik et dårligt skær, især når slutresultatet var skidt.

Groft stillet op er eftermælet oftest mere afhængig af samtidens store mærkesager og slutresultatet end af den egentlige førte politik og dens rationale. Slutresultatet er tilmed afhængigt af udefra kommende parametre, som man ikke selv kan kontrollere (pest, hungersnød, verdensomspændende økonomisk krise). Menveds regeringstid er især præget af to uheldige mærkesager, der spiller kraftigt ind på hans eftermæle. Da Menved blev kronet i 1287, var han blot 13 år, og indtil 1294 blev riget styret

af en formynderregering under hans mor, dronning Agnes' ledelse. Det var denne regering, der startede den langvarige konflikt med Marsk Stig, som Menved arvede. Den anden mærkesag var den lige så langstrakte strid med ærkebiskop Jens Grand, der undervejs kostede Menved en stor erstatning til Jens Grand og fik paven til at lægge landet under interdikt.

Til trods for dette blev Menved dog hyldet af nationalromantiske forfattere, da han var den sidste konge, der forsøgte at genetablere dansk overhøjhed over Nordtyskland. Menved havde da også nogen held i denne politik, om end hansestæderne viste sig genstridige. Det lykkedes ham i 1302 at blive hyldet som lensherre over fyrstendømmet Rostock, at opnå indrømmelser fra den tyske konge Albrecht I. på danske rettigheder nord for Elben i 1304, at skaffe sig allierede blandt de nordtyske fyrster samt delvist at knægte Wismar og Rostock. Slutresultatet var dog, at disse områder tabtes igen, men det var ikke i Menveds egen tid; det var hans bror og efterfølger Christoffer I., der formøblede dem.

Denne ekspansionspolitik kostede dog penge til soldater og indgåelse af alliancer. Da Danmark blev ramt af hungersnød i 1312 og igen i 1315-17, kunne skatterne ikke dække udgifterne, og der udbrød oprør i landet. Menved nedkæmpede disse oprør, delvist med lejede tropper fra Tyskland. Undervejs havde Menved skaffet sig likvider til sin udenrigspolitik ved at pantsætte dele af landet, hvilket var normal økonomisk handlemåde på den tid. Middelalderens statsøkonomi var strikket sådan sammen, at nok vidste kongen nogenlunde, hvor store summer han ville få ind gennem skatter, men kontanterne var ikke nødvendigevis i kisten, når kongen skulle bruge dem. Derfor lånte man. Den samme økonomiske model kendes fra både de engelske og franske konger – eksempelvis lånte Philip 4. af Frankrig uhyre summer af tempelridderne. Regenterne havde en forventning om, at man

inden for en kort årrække ville kunne indfri pantet – særligt hvis lånet skulle finansiere en militær kampagne, hvoraf man forventede stort udbytte. Men ved har nok betragtet disse lån som investeringer i udvidelsen af de tyske besiddelser, der så ville give afkast til indfrielse af pantet. Desværre for Menved døde han (1319) kort før et planlagt felttog, til hvis finansiering han just havde pantsat Skåne. Felttoget blev aflyst, men pengene var brugt, og kongen var fallit. Det er dog vigtigt at pointere, at det var kongen der personligt var fallit – ikke samfundet som sådan, det var stadig rigt. De værste kriseår i 1330'erne er faktisk nogle af de rigeste på fund af fremmede sølvmønter i dansk muld.

Hvad angår Menveds ødselhed, så baseres dette delvist på den storslåede ridderturnering han holdt uden for Rostocks mure i 1311, hvor han beværtede ca. 600 deltagere og 6000 tilskuere, slog 100 mand til riddere og uddelte rige gaver. Mens de fleste danske kilder blot nævner, at Menved "holdt hof", beskriver de tyske krøniker turneringen som den mest prægtige i Tyskland. Turneringen skal dog ikke udelukkende ses som et udtryk for Menveds lyst til pragt og ridderlighed. Den nyeste forskning viser, at sådanne

Spørgsmål til spørgeskassen kan sendes som e-mail: sth@sa.dk eller som almindeligt brev til: Siden Saxo – Spørgeskassen Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9 1218 København K

begivenheder aktivt blev brugt som led i en politisk strategi for at hverve allierede og vinde sympati hos adelen og folket. Det er sandsynligvis i denne kontekst, man skal se turneringen i 1311. Overført til vore dage vil afholdelsen af sådan en turnering svare til at være vært for EM i fodbold.

Menved var, set med samtidens øjne, nok ikke værre eller bedre end andre konger, men var uheldig at blive ramt af hungersnød og en pludselig død, før han kunne kapitalisere på sin investering. Det giver det slutresultat, vi kender og dømmer ham ud fra.

Steffen Harpsøe

Arkivar ved Rigsarkivet og Redaktør af Siden Saxo

Erik Menveds segl, som det så ud i perioden 1287-1304. Gengivet efter Henry Petersen: "Danske Kongelige Sigiller".

Bogfeature: Omfattende arkivstudier i social mobilitet i landbosamfundet 1750-1850

"Lykkens smedje? Social mobilitet og social stabilitet over fem generationer i tre sogne i Salling 1750-1850" af arkivar og forsker Asbjørn Romvig Thomsen.

Betød omvæltningerne i landbosamfundet i perioden 1750-1850, med befolkningsvækst og overgang fra fæste- til selvejersamfund, at enhver blev sin egen lykkes smed? - At man ved sin egen indsats kunne klatre op ad den sociale rangstige og skaffe sig velstand? På baggrund af omfattende arkivstudier har Asbjørn Romvig Thomsen, kommende medredaktør af Siden Saxo og forsker ansat ved Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, forsøgt at besvare dette spørgsmål i sin ph.d.-afhandling, som efterfølgende er blevet til den her omtalte bog.

Han har gennemført både kvalitative og kvantitative undersøgelser af den sociale mobilitet blandt landbobefolkningen i tre jyske nabosogne – Selde, Junget og Torum – i Salling. Han har kortlagt over 5.000 personers livsløb og viser, hvordan den sociale mobilitet udmøntede sig i de tre sogne i en tid, hvor befolkningsstigningen gjorde kampen om ressourcerne mere indædt, og hvor landboreformerne samtidig vendte op og ned på landboernes virkelighed. Den sociale udvikling i de tre sogne beskrives dels via en lang række enkeltskæbner, dels via statistiske analyser af de mangeartede data, som arkiverne gemmer om selv helt almindelige mennesker.

Overraskende nok er et af bogens hovedresultater afvisningen af, at liberaliseringen førte til, at enhver var sin egen lykkes smed.

Tværtimod: Da godsejeren gled ud af billedet som ressourcefordeler i lokalsamfundet, var det i stigende grad den enkeltes familiebaggrund, der blev afgørende for, hvordan livsløbet formede sig.

Bogen fylder 392 illustrerede sider og kan erhverves for 278 kr. hos Landbohistorisk Selskab.

Asbjørn Romvig Thomsen: "Lykkens smedje? – Social mobilitet og social stabilitet over fem generationer i tre sogne i Salling 1750-1850". Landbohistorisk Selskab, 2011; 392 s. (illus.), 278 kr. (www.landhist.dk)